

De D. AGUSTÍ DURAN Y SANPERE (*ingresó en 20 de abril de 1923*).

NOVES CLARICIES DOCUMENTALS DEL ESTAMPER JOAN GHERLINC

Cal confessar que la conexença dels orígens de l'impremta barcelonina avança camí, ni que siga ab menor pressa de la que molts voldrien. Els fets, pacientment, se reconstruixen; la cronologia dels estampers va precisantse, y 'ls exemplars originals són cada dia més coneguts. Temps vindrà, tart o d'hora, que l'història dels nostres incunables haurà rebut la llum de les recerques documentals — qu'encara escassegen — y la disciplina de la crítica reposada. Caldria, però, que, tot esperant, fos possible l'esvahiment d'una ombra que temps ha s'arrocega arran del tema dels orígens de l'impremta de Barcelona, y malmena molts passos, que, altrament, podrien ésser de major eficàcia. Aquesta ombra la projecta la *Gramàtica* de Bartomeu Mates, y més que'l llibre, el seu colofó ab la data que l'estamper Joan Gherlinc hi posà : 1468.

La literatura produhida per aquest llibre, per motiu de la data del colofó, que'n fa'l primer llibre imprès a Espanya, es tan diversac om copiosa y gayrebé may desapassionada. La certesa o l'errada de la data ha produhit més disputes acalorades que discussions serenes, y 'ns ha semblat que no estaria fòra de lloch, en una publicació de la nostra Academia, possehidora del raríssim exemplar d'aquell llibre, la publicació d'uns documents que poden ajudar a esclarir el fet de l'estada a Barcelona del estamper alemany Joan Gherlinc, autor del colofó, ab el qual el canonge Jaume Ripoll, en donarlo a conèixer, alçà la bandera de la primàcia de l'impremta barcelonina, que tantes alternatives havia de sofrir d'exaltació y de combats a ultrança.

Quan el canonge Jaume Ripoll publicà (1833) el seu fullét, no era coneguda cap altra notícia del estamper Joan Gherlinc que la qu'ell mateix donava en el colofó del llibre.

Cal arribar a Sanpere y Miquel* per a trobar la primera prova documental de Joan Gherlinc; era un contracte notarial per a l'estampació d'unes *Hores de Nostra Dona*, y se referia al dia 15 d'abril de 1489.

La nostra comunicació's limita a altres dos documents noterials que no havien estat fins ara adhuits en el procés del estamper alemany de la *Gramática* de Mates, y són dels anys 1486 y 1489.

El primer document ens ve a dir que'l dia 14 d'octubre de 1486, Joan Gherlinc, estampador de llibres, d'Alemanya, provehit del utilatge del seu art, s'acullia, ell y la seva familia, a casa d'un mercader genovès, de nom Bartomeu de Nigro, qui aleshores habitava a Barcelona, ab el qual formava societat per a l'estampació de llibres. La despesa de menjar y beure, tant l'estamper com els aprenents que li fossin necessaris; axí com el parament domèstich, l'obrador y 'ls diners per a les compres de paper, tinta y altres que calguessin, aniria tot a càrrech del mercader. L'estamper cobraria un salari mensual de dos ducats. Si tan florent se presentava 'l negoci, que totes les despeses y tots els avenços del soci capitalista podien ésser retornats, els guanys serien partits meytat per meytat.

Heus ací 'l text íntegre:

«Die sabbati xiiij. octobris anno mccccxxxvj.º

Johannes Gherlinc, empremtator librorum, de Alamaniam, ex una parte, et ego Geronimus de Nigro, mercator januensis, Barchinone degens, ex parte altera, gratis, etc., super empremtandis libris, vocatis vulgariter *de stampa*, et super illis exaugandis et vendendis prout inter nos dictas partes fuerit concordatum; contrahimus inter nos dictas partes societatem sequentem, duraturam per unum annum primo venturum et postea ad beneplacitum predictorum. Pro qua societate exercenda et tenenda est conventum et promito ego, dictus Geronimus de Nigro, vobis, dicto magistro Johanni, quod ego dabo vobis staticum sive locum in domibus meis in quibus inhabito, in quo loco vos possitis et habeatis operari tot libros de stampa illarum, scilicet facultatum quam inter me et vos fuerit conventum quot operari poteritis huiusmodi societate durante. Et eciam promito vobis quod tenebo vobis de peccuniis meis propriis capitale necessarium in dicto exercicio tam papirorum quam encausti quam

* SANPERE Y MIQUEL, *De la introducción y establecimiento de la imprenta en las Coronas de Aragón y Castilla y de los impresores de los incunables catalanes*. Revista de Bibliografía Catalana, Barcelona, 1904-1905.

aliarum rerum ad dictum officium exercendum necessariarum; et providebo vos et famulos vobis necessarios ad dictum opus exercendum, in cibo et potu et solvam solidatas ipsorum, et etiam dabo vobis lectos fornitos pro vobis et pro familia vestra et aderivium dicte domus mee vobis et ipsis necessarium intelligatur tamen quod omnia necessaria dicto operi que ego solvero semper sint in dominio et potestate meis et etiam opus quod inde feceritis huiusmodi societate durante.

Et ego, dictus Johannes Gherlinc, promito vobis dicto Geronimo de Nigro quod ego fideliter sollicite atque bene omni fraude cessante operabor et excercebo dictum officium empremtandi libros et illud fideliter exerceri faciam per illos quos ego conduxero pro dicto opere faciendo et in his cum illa meliori perfectione qua poterō me habebō tam in operando et operam faciendo quam in exercendo dictam artem seu opus.

Est enim inter nos dictas partes conventum, pactatum et concordatum quam libri qui empremtati et perfecti fuerint sint et pertinent ut supra dicitur unacum utensilibus eiusdem operis in dominio et potestate mei dicti Geronimi, et de communi voluntate amborum dictorum partium vendantur et exaugentur prout nobis fuerit bene visum.

Et quod pro laboribus mei dicti Johannes Gherlinc, ego, dictus Johannes habeam sex ducatos auri quolibet mense.

Et sic nos dicte partes huiusmodi societatem laudantes, promittimus dictam societatem permanere et exercere bene, fideliter et legaliter omni fraude cessante et in ipsa exercitacione (?) summam diligenciam adhibere. Et in omnibus sequimini bonam fidem et veritatem.

Et tenebimus inter nos bonum et verum computum, et computabimus inter nos quando eunque unus alterius duxerit requirendum. Et factō dicto compoto et reddita racione. Est conventum. Quod deductis primitus expensis tam cibi quam potus quam solidatarum quam eorumque necessaria fuerint in dicto opere exercendo, quam etiam dicti sex ducatos quos ego, dictus Johannes, pro meis laboribus qualibet mense habere debeo, residuum inter nos dictas partes medio per medium dividatur. Et utraque pars [nostrum?] habeat de ipso residuo medietatem.

Et etiam est conventum quod utensilia sive cynes empremtandi libros sunt semper mei, dicti Johannes, et in eis seu de eis ego, dictus Geronimus, nullam partem habeam seu habere debeam.

Intelligatur tamen quod de primis vendicionibus librorum que fient habeant prius deducti omnes expense capitalis, videlicet quod ego, dictus Geronimus, ibi scilicet in huiusmodi societati tenebo. Et etiam dicti sex ducati quos ego dictus Johannes quolibet mense habere habeo; et postea de aliis vendicionibus, deductis missionibus lucrum sit comune et medio per medium dividatur.

Que omnia et singula promittimus pars parti vicissim attendere

et complere sine damna. Credatur, etc. Obli. pars parti bona etc. [fiant duo].

Testes Andreas de Conexa, parxerius, et Johannes Ottabonus de Mari civitatis jannensis degens.

Ego Jironimus di Nigro afirmo scripta superius promitendo servare ut supra.

Ego Johannes Gherlinc afirmo scriptura superius dicta et promitto servaré ut supra.»

Ego Jironimus di Nigro afirmo scripta superius promitendo servare ut supra.
Ego Johannes Gherlinc afirmo scriptura superius dicta et promitto servaré ut supra.»

El segon document es la contracta que Joan Gherlinc, «mestre de letra de stampar, de Alemania, ara emperó habitant en Barchinona», fa ab Jaume de Casafrança, escrivá del rey, en el mes de setembre de 1489, per a l'estampació de mil quinze exemplars de *Lunaris*, segons l'original que li era donat, pel preu de 35 lliures, comprenenthi les despeses del paper y altres.

Aquest document està contingut en un doble full de paper, molt malmès per humitats, y mancat en bona part; a més, ofereix plaques gratades, que han perdut la tinta, quan no es també'l paper. El mateix nom del llibre objecte del contracte, no es pas fàcilment llegible. Hem suplert, indicantho ab [ ] fins allí hont l'estat del paper ho permetia.

El text diu axí:

«[...] septembris anno [mcccc]lxxxviiiij.

En nom de nostre senyor Deu sia. Amen.

Capitols e concordia sobre les coses devall scrites, fets e fermats per e entre lo honorable mossén Jaume de Casafrança, notari e scrivá del senyor rey, ciutedá de Barchinona de una part, e mestre Johan Garlinç, mestre de letra de stampar, de Alemania, ara emperó habitant en Barchinona, de la part altra per [e en la forma següent:]

Primerament, lo dit mestre Garlinç promet al dit mossén Jacme Casafrança, sots pena de x. liures moneda barchins., la qual graciosament se impose, que de aci per tot lo mes de octubre prop sdevenidor farà e empremtará de letra de stampa, e liurará realment y de fet al dit mossén Jacme de Casafrança mil e quinze peces o libres appellats [Lunaris] segons lo original lo qual per lo dit mossén Casafrança li es liurat, scríts o stempats en bon paper

de bona stampa segons la mostra que de present lo dit Garlinç ha liurada a dit mossen Casafrancha.

Item, promet sots la [dita pena que] dins temps [de un] any y mig prop vinent [no] farà ni fer farà mes dels dits llibres per si o per altres, directament o indirecta [ne darà] ne prestarà o comunicarà per alguna via lo original [ne algun] translat del dit llibre, ans promet que lo dit original [tindrà] e gorderà be e degudament en manera que per algú [ ] comunicats a algú ni de aquells pugue esser tret tra[nslat...].

Item, promet sots la dita pena que dins lo dit temps de [ ] no farà ni fer [farà] directament ni indirecta mes anant dels dits mil [e quinze llibres] o trectats. E que de aquells ne d'altres no 'n vendrà [ ]ment laxerà a algú o alguns per alguna via.

Item, lo dit mossén Jacme de Casafrancha promet al dit [mestre] Joah Garlinç que, per smena e total satisfeció de la dita [ ] del paper e altres coses necessaries, les quals coses venen a carrech del dit mestre Garlinç, donerà e pagarà al dit mestre Garlinç trenta cinch liures barchinonenses, ço es, de present quinze lls., e les restants vint liures acabada e liurada la dita obra com dit es.

E prometen les dites parts, ço es la una a l'altre, e endesemps, que les dites coses totes e sengles, ço es, quiscuna de aquelles lo que li tocha, atendran, compliran e serveran sens dilació alguna ab restitució de tots dans e despeses, e lo dit mestre Garlinç, sots la dita pena de xxv. lls., la qual tantes vegades sia comesa quantes seria contrafet, la qual pena comesa o no o graciosament remesa no resmenys lo dit mestre Garlinç vol esser tengut en les dites coses. E per maior seguretat ne done per fermances en Baltesar Thomás, flassader, e Pere Miquel, librater, ciutadans de Barchinona, e quiscú d'ells per lo tot. Les quals fermances accepten la dita fermaça e prometèn que ab lo dit lur principal e sens aquells seran tenguts e obligats en les dites coses. E ultres les dites despeses e pena prometèn les dites parts, ço es, la una a l'altre endesemps pagar per salari de elles o de lurs procuradors per quascun dia cinch sous [ ] axí mateix sobre les dites coses no alleguar [ ] ni sobreseiment ne fermar de dret ne posar alguna [ ] sots pena de deu liures, la qual pena tantes [vegades] sia comesa quantes seria contrafet. De la qual [encars que fos comesa] sia gonyada la terça [part al] oficial qui de aquella faria execució e les [altres] dues parts a la part obedient e les dites coses [ ] la qual pena comesa, o no pagada, o noresmenys [ ] parts prometèn tenir e complir les dites coses [ ] attendre e complir ne obliguen, ço es lo dit mestre [Garlinç] e les dites fermances al dit mossén Casafrancha [e lo dit] mossén Casafrancha al dit mestre Garlinç tots e sengles bens lurs e de cascú d'ells per lo tot. E axí ho juren [a nostre] senyor Deu e los seus sants quatre Evangelis [per] ells corporalment tocats ab totes renunciacions axí de drets de fermances com altres largament. E no resmenys per les dites coses totes e sengles prometen fer e fermar scriptura de terç

en lo *Libre de terços* de la Cort del Vaguer largament. E per quant lo die present es festa de sent Jheronim e feriat, e la dita scriptura de terç no 's pot fermar, per ço et alias les dites parts axí principal com fermances fan e constitueixen procuradors lurs per fermar la dita scriptura de terç en Barthomeu Torrent, notari e en Johan Senya, scrivent, de Barchinona, e quiscun de aquells insolitum, per fermar la dita scriptura de terç largament.

Deinde autem die jovis prima mensis octobris anno predicto intitulata, Bartholomeus Torrent, notario, civis, et Johannes Senya, scriptor Barchinone procuratores supra constituti firmarunt dictam tercii scripturam in *Libro terciorum* Curie honorabilis vicarii Barchinone, obligantes dicto nomine personas et bona dictorum eorundem principalium, etc.

Testes honorabiles Michael Marques, mercator; Anthonius Bonet, notarius et regius scribe domini Regis; Gabriel Prats, libreterius, cives, et Ffranciscus Jover, scriptor Barchinone.

Item, dictus Johannes Garlinc fecit apocham de dictis xv. lls. que solvende erant de presenti, quas dictus Casafrancha eidem Johanni Garlinc scribi fecit in Tabula Cambii sive Depositorum Barchinone. Et ideo renunciando, etc.»

Creyèm qu'aquests dos documents ajudaran a formular de nou la tesi de l'estada a Barcelona del estamper alemany Joan Gherlinc. Si no tinguessim present la data del colofó del llibre de Mates, el primer document que publiquèm semblaria donarnos la visió de l'arribada a Barcelona del estamper fugitiu d'Alemanya que va a córrer món ab els atuellés del ofici a coll y necessita de la protecció d'altri per a trobar taula y llit y poder exercir la novella industria.

Però la data del colofó, d'ésser certa, ens obligaria a suposar qu'aquest estamper rodamon, que l'any 1486 no tenia casa ni obrador y era tingut per ciutadà d'Alemanya, sens afegir, com en el cas del seu soci, que fos habitant de Barcelona, ja havia estat a Barcelona divuyt anys abans, quan hi hauria estampat la *Gramática* de Bartomeu Mates.

Els altres dos documents coneguts fins ara, relatius a mestre Gherlinc, el que publicà Sanpere y Miquel y 'l que publiquèm nosaltres, no enrobustexen gens la teoria de la veracitat del colofó, ans al contrari, essent tots dos del any 1489 formen un sol grup cronològich ab l'establiment de 1486 y dexeñ encara més allunyada y sola la data de 1468 qu'apareix en el llibre de Mates.

Fet y fet, però, el colofó existeix, y la data qu'ostenta es ben clara y explícita. Els partidaris de la prima-

ció barcelonina de l'impremta peninsular encara hi podran tenir llur baluart fins que noves exploracions el convertixin en castell inexpugnable o l'aterrin y l'arrasin.

Els dos documents que publicuèm pertanyen al Arxiu Històric de la Ciutat. Corresponen a un fons notarial adquirit de poch y format principalment a base de papers qu'havien estat de Balaguer y Merino, als quals, però, han anat afegintse constantment papers notarians de diverses procedencies.

El document publicat en primer lloch ofereix una particularitat ben interessant. Les dues darreres ratlles del text — la confirmació de les dues parts contractants — són ab tota probabilitat autògrafes del mercader Geroni de Nigro y del estamper Joan Gherlinc; tindriem, donchs, no solament la curiositat de poder conèixer l'escriptura del tan discutit impresor, sinó també la grafia del seu cognom estranger donada per ell mateix.